

İDLİB'İN MEÇHUL GELECEĞİ

Riad Domazeti

İNSAMER

İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Domazeti, Riad. "İdlib'in Meçhul Geleceği", İNSAMER, 03.10.2019.

 Analiz

Suriye'nin kuzeybatısında yer alan İdlib, dokuz yıla yaklaşan Suriye trajedisini her yönüyle yansıtan en önemli bölgelerden biri. Rejim karşıtı muhalefetin elinde kalan son büyük alan olan İdlib'de insani durum her geçen gün kötüleşiyor. Başta gıda olmak üzere sağlık ve hijyenik ihtiyaçlar hiç olmadığı kadar artmış durumda. Astana süreci ile başlayan Türkiye, İran ve Rusya üçlü mekanizması aracılığı ile diplomatik arayışlar devam ederken, sahadaki veriler bölgede iç savaşın ciddi etkilerinin hâlâ sürdüğünü gösteriyor. Zira Esed rejimi ve belli aralıklarla Rus savaş uçakları İdlib'de hastane ve okullar dâhil mültecilerin sığındığı yerleri acımasızca bombalamaya devam ediyor. Nisan ayından itibaren Suriye'de yaklaşık 40 hastane rejim ve Rusya'nın saldırılarına maruz kaldı. Özellikle İdlib'in güney bölgeleri ve Hama'nın kuzeyine şiddetli saldırılar düzenleniyor. Saldırıları, bölgeye sığınan binlerce Suriyeliyi Türkiye sınırına doğru göç etmeye zorluyor.

Bölgede sıkışan muhalif silahlı gruplar, Suriye'de bir devrim yapmak şöyle dursun, kendi varlık mücadelelerini verirken, sivil halk ise her geçen gün daha da zorlaşan hayat şartları karşısında ayakta kalmaya çalışıyor. Son aylarda Esed rejimin desteklediği çeşitli milis grupları da intikam ve öç alma duygusuyla bölgedeki Suriyelilerin mallarını gasp etmek için fırsat kolluyor. Bu noktada tarım arazilerinin yakılması önemli bir sorun teşkil ediyor, zira bölgedeki sivillerin %80'inden fazlasının temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak derecede yoksullaştığı bildiriliyor.

Ağustos ayında Rusya tarafından ilan edilen ateşkese rağmen eylül ayı başından bu yana Rus savaş uçakları ve rejime bağlı birlikler İdlib kırsalını yoğun bombardımana tutuyor. Yaşanan katliamlar ve diğer sıkıntılar nedeniyle bölgeden göç etmek zorunda kalan Suriyeliler ise, gidecek yer bulmakta zorlanıyor; çünkü yeni bir göç

İNSAMER
İHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

dalgasını daha kaldıramayacak olan Türkiye, mültecilere kapılarını açma konusundaki çekincelerini dile getiriyor.

Bölgedeki insani durumun günden güne kötüleşmesi üzerine Türkiye'nin inisiyatifi ile eylül ayında Ankara'da Türkiye, Rusya ve İran liderlerinin katıldığı bir zirve gerçekleştirildi. Zirvede hem Türkiye'yi hem de Avrupa'yı etkileyecek insani bir felaketin yaşanabileceği uyarılarında bulunan Türkiye, operasyonların durmasına, yeni gözlem noktaları kurularak bölgedeki çatışmaların ve gerginliğin bir an önce sonlandırılması gerektiğine vurgu yaptı.

Şimdiye kadar 1 milyona yakın insanın savaş sebebiyle hayatını kaybettiği Suriye'de 11 milyon insan da yaşadığı yeri terk etmiş durumda. Bu da Suriye nüfusun neredeyse yarısına tekabül ediyor. Suriye'nin birçok yeri dinî ve mezhebî temelli demografik değişime uğrarken, Esed rejimi ele geçirdiği birçok yerde yerli halkı göçe zorluyor; dahası İran, Afganistan ve Pakistan gibi ülkelerden getirilen Şii nüfusu belirli noktalara yerleştiriyor. Örneğin Suriye Sivil Savunma Komitesi'nin verdiği bilgilere göre, 2018 yılında Han Şeyhun kentinde 110.000 kişi ikamet ederken, 2019 yılında bu nüfusun neredeyse tamamı göç ettirilmiş ve kentte dinî temelli yeni bir iskân politikası uygulanarak kentin demografisi değiştirilmeye başlanmış.

4 milyona yakın bir nüfusun son derece kötü fiziki ve psikolojik şartlarda yaşadığı İdlib'de halkın ve muhalefetin beklentileri ise özetle şu şekilde: Soçi'de Türkiye ile Rusya arasında varılan ateşkesin sahada uygulanması, bölgede rejim ve Rusya kaynaklı ihlallere son verilmesi, istikrarın sağlanması ve Türkiye sınır hattında sıkışan binlerce mültecinin evlerine dönüşünün sağlanması.

Türkiye-Rusya İlişkilerinde İdlib Sınavı

Ankara'da gerçekleştirilen üçlü zirve, Suriye'nin geleceği için olduğu kadar Türkiye-Rusya ilişkilerin geleceği için de önemli sonuçlar doğurmuştur. Zira Suriye meselesi iki ülke arasında hem yakınlaştırıcı hem de kırılğan

bir konudur. Türkiye, uzun vadede Suriye sorununu Rusya ve İran'ın varlığını göz önünde bulundurarak halkın iradesine uygun, kalıcı ve adil bir şekilde çözmek istese de Rusya açısından Esed rejimini ayakta tutmak ve Akdeniz'deki çıkarlarını korumak için İdlib'deki silahlı muhalefeti kademeli olarak etkisizleştirmek temel önceliktir.

17 Eylül 2018 tarihinde Türkiye ile Rusya arasında İdlib Gerginliğini Azaltma Bölgesi Anlaşması imzalanmasına rağmen Rusya'nın ve rejimin bombardımanlarının devam etmesi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin tesis ettiği askerî gözlem noktalarını da tehlikeye atmaktadır. Şu ana kadar İdlib'e yönelik saldırılarda bir yılda yaklaşık 1.500 sivilin hayatını kaybettiği bildirilmektedir. Ayrıca rejimin her askerî taarruzu ve saldırısı binlerce insanın Türkiye sınırına doğru göç etmesine yol açmaktadır.

Esed rejimi ve Rusya'nın daimi ateşkes ihlalleri de Türk-Rus ilişkilerinde her an krize dönüşme potansiyeli taşımaktadır. Esed rejimi ve Rusya, "terör" bölgesi iddiasıyla İdlib ve çevresini kontrol altına almaya çalışırken, eylül ayındaki zirvede bu konuyla ilgili bir ilerleme kaydedilemediği anlaşılmaktadır. Rejim ve Rusya'nın en önemli beklentisi, Halep-Lazkiye ve Halep-Şam otoyollarının ulaşımına açılması olduğundan, İdlib'e yakın kasabaların ele geçirilmesi planından kolaylıkla vazgeçilmeyeceği öngörülmektedir.

Türkiye'deki üçlü zirve kararı, İdlib'de rejimin hem muhaliflere hem de Türk gözlem noktalarına yönelik tacizleri ardından alındı ve düzenlenen zirvede Astana sürecinin korunması ve Suriye'nin geleceği ile ilgili temel prensiplerde uzlaşmaya varıldığı açıklandı. Suriye'nin toprak bütünlüğü, yabancı askerî varlığın azalması -ki burada ABD kast ediliyor-, anayasa komisyonunun oluşumu ve ülkede yeni bir siyasi sürecin başlatılması konularında mutabakata varıldığı bildirildi.

Bununla birlikte 4 milyon Suriyeliyi yakından ilgilendiren İdlib'in geleceği konusu ile muhalif grupların tasfiyesi ve PKK/PYD ile ilgili konulardaki görüş ayrılıklarının hâlen sürdüğü

anlaşıyor. Putin'in "teröre karşı Suriye ordusuna yardım edeceğiz" şeklindeki açıklaması, Türkiye ve Rusya'nın İdlib ile ilgili pozisyonlarında herhangi bir değişme olmadığını gösteriyor. Bu tutum farklılığı, zirveden sadece birkaç gün sonra Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde İdlib'de ateşkes ve uluslararası insani hukuka saygı gösterilmesini talep eden yasa tasarısının Rusya tarafından veto edilmesiyle açıkça ortaya çıkmış oldu.

Türkiye PYD/PKK'nın varlığını Suriye'nin toprak bütünlüğü için en büyük tehdit olarak görürken Rusya, yeni anayasa çalışmalarında PYD'nin de dâhil olacağı federal bir Suriye öngörüyor. Türkiye ile Rusya arasında mevcut koşullarda her ne kadar karşılıklı bir mutabakat ve anlayış ortaya çıkmış olsa da Rusya'nın PKK kartından vazgeçmeyeceği anlaşılıyor. Her ne kadar son dönemlerde, Suriye sahnesinden dışlanmış görünen ABD'nin PKK/PYD'yi yanına almasıyla Rusya'nın PKK kartı zayıflamış görünse de bu durumun yakın gelecekte değişmeyeceğinin bir garantisi de bulunmuyor.

Diğer yandan Türkiye, İdlib'deki mevcut statükoyu ve büyük insani dramı önlemek adına yeni gözlem noktaları kurma kararı aldı. Bu yeni askerî noktalar oluşturulması kararı, İdlib halkının bir kısmını umutlandırırsa da insanların bir kısmı gelişmeler konusunda hâlâ endişeli. Zira Türk gözlem noktaları, geçen süreçte olduğu gibi, rejim kuvvetlerinin ilerlemesini veya herhangi bir saldırgan girişimi önlemek için yeterli görünmüyor.

İdlib'de insani ihtiyaçlar artarken, insani yardım faaliyetlerinde bulunan sivil toplum kuruluşları da bu ihtiyaçları karşılamakta git gide daha da zorlanıyor. Hâlihazırda İdlib'de yaşayan 4 milyona yakın sivil, tıpkı birkaç yıl önce terk etmek zorunda kaldıkları Halep, Hama ve Humus gibi bölgelerde yaşadıklarına benzer yeni bir krizle karşı karşıya. Günlük gıda ihtiyacını bile karşılamakta güçlük çeken çoğu mülteci aile, acil olarak başta hijyen, gıda, un ve çadır olmak üzere temel yaşam malzemelerine gereksinim duyuyor.

